

Engum
kirke

Velkommen til Engum Kirke

Set udefra ligner denne kirke måske nok mange andre landsbykirker fra 1100-tallet, men den indeholder så mange spændende detaljer, at den er et nærmere studium værd, og denne folder kan forhåbentlig fungere som guide på en sådan rundtur.

Placering

Hvorfor ligger kirken netop her og ikke på et af højdedragene i nærheden? Årsagen er følgende: Ca. år 950 kom nogle irske munke til Engum, hvor der var en vikingeboligsplads, og her begyndte de at forkynde evangeliet. Kirken blev senere bygget på det sted, hvor den første kristne menighed havde haft til huse.

Ydre

Den ældste del af kirken – skibet og en del af koret – er opført før 1150. Byggematerialet er frådsten, muligvis hentet fra Grejs Å. Ved de senere til- og ombygninger er anvendt teglsten. Udvendig kan vi lægge mærke til de kraftige stræbepiller, som blev nødvendige, da man efter år 1400 udskiftede kirkens træloft med hvælvinger. På korets sydvæg ses omrids af et senere tilmuret, lavtsiddende vindue. Vinduet har skullet skaffe lys til en gravkrypt, der for mange år siden var indrettet under korgulvet.

På nordsiden anes den tilmurede kvindedør, mens omridset af en tilmuret dør i tårnet ses ganske tydeligt.

I stenen, der ligger som dørtrin, findes indhugget et motiv, som er det ældste vidnesbyrd om kristendommen i Engum.

Man mener,

at motivet er udført af de irske munke, og

at stenen har

været opstillet uden for menighedens samlingssted.

Motivet er i dag ret udvisket, men en rekonstruktion, som nu er kirkens »logo«, viser et keltisk kors som det centrale

mellem to vidt forskellige bånd, som symboliserer de 2 første ting, Gud skabte. Det første var lyset, svarende til det kreative, det ubegrænsede. Det andet var, at han satte skel mellem dag og nat = det fastlagte, det begrænsede – Altså modsætninger, som er nødvendige for at udgøre et hele.

Indre

Våbenhuset

Våbenhuset menes tilføjet omkring år 1200. I vestvæggen ses en lille niche, hvor der engang har været ildsted.

Ved østvæggen er opsat en ligsten for Ove Lunge til Tirsbæk. Han døde i 1540 og blev begravet i kirken.

Kirkerummet

Vi træder nu ind i det usædvanligt smukke kirkerum, som i kraft af sine hvælvinger og store vinduer virker lyst og stort. Desuden møder øjet en overdådighed af almuefarver og forgyldning, ornamenten og billeder.

Oprindelig har rummet haft små vinduer og bjælkeloft, og mod vest har det været afgrænset af en væg under pulpituret. Denne væg var oprindelig kirkens vestgavl, og siden – da tårnet blev bygget – var der gravkapel bag den (med indgang fra tårnets nordside). Væggen er siden revet ned, så tårnet nu danner en naturlig del af kirkeskibet. Samtidig med at kirken har fået hvælvinger, er koret blevet udbygget, og hermed har kirkerummet fået de ydre rammer, som det har haft gennem de seneste 4-500 år.

Inventaret

Lad os derpå se på inventaret. At kirken er så righoldigt udstyret, skyldes tilknytningen til Tirsbæk Gods. Ja, kirken ejedes gennem flere hundrede år af Tirsbæk, og især under cancelliråd Jørgen Hvass og hans hustru, Maren Loss, ændredes kirkens indre i mange henseender i 1750'erne.

Om dette pars særprægede historier kan i korthed fortælles: Maren Loss kom til Tirsbæk som malkepige ca. 1740 og blev i 1751 gift med godsets ejer, Christian Linde. Efter dennes død i 1757 blev hun gift med ridefoged Jørgen Hvass fra Kjærgårdsholm. Jørgen Hvass blev adlet i 1763 under navnet de Lindenpalm.

Som mange andre godsejere på den tid ville de gerne overfor samtiden og eftertiden slå deres navne fast gennem byggeri og udsmykning, og i dette tilfælde var det altså Engum kirke, som kom til at nyde godt heraf.

Inventaret, som er i rokoko-stil, har været malet flere gange gennem årene, men er nu bragt tilbage til de oprindelige farver fra 1700-tallet.

Lågerne

Billederne på stolestaderne er udført af maler Henrik Jørgensen Møller 1758-59. De er kopieret fra en samling såkaldte meditationsbilleder, »emblemer«, som blev fremstillet i 1600-tallet med baggrund i pietismen og beregnet til fordybelse og eftertanke. Tilsvarende motiver findes i flere andre kirker i Jylland, bl.a. Nørup Kirke og Klosterkirken i Horsens.

Sammen med hvert af de symbolrige billeder findes et bibelcitater og nederst et par linier, som skal give en yderligere forklaring til motivet.

Prædikestolen

Hvor gammel stolen er, vides ikke med bestemthed, men det står anført, at den er blevet malet i 1611. Af de 4 evangelister, som har været malet på den første stols hovedfelter, findes der kun én tilbage, som kan anes bag figuren til højre. I stedet for ser vi nu 4 udskårne kvindefigurer, som skal symbolisere forskellige dyder.

Begynder vi fra venstre, ser vi en pelikan, der tager af sit eget kød for at fodre sin unge med det, hvilket symboliserer *godheden*, som så igen består af trofasthed, sandfærdighed, renhed, retfærdighed og kærlighed. Den næste figur sidder med en tændt lampe i den ene hånd, mens hun med den anden peger i en bog. Dette er symbol på *visdommen*: lampen betegner forstandens lys, og bibelen lærer os den fulde visdom.

Den 3. kvinde holder i sin højre hånd et ansigt med strålekrans, mens den venstre hviler på en kugle = solen og jorden. Dette kan være udtryk for *sandheden*: Gud er som solen, uden hvis lys, der ingen sandhed er. Den åbne bog hentyder til den sandhed, der findes i bøgerne og videnskaben.

Mest spændende er nok den 4. figur, som har 2 ansigter: et kvinde- og et mandsansigt, og dette er symbolet på *klogskaben*. I den ene hånd holder kvinden et spejl, som hun ser ind i. I den anden hånd har der været en passer, som hører til »mandsdelen«. Det kvindelige har med følelser (tro, håb, kærlighed, længsel osv.) at gøre, mens manden står for det konkrete, det, der kan måles (passeren), vejes og fattes med forstanden. Klogskaben er dér, hvor man kombinerer det, der har med følelserne at gøre med det forstandsmæssige, så det bliver en enhed. Her er det nærliggende at sammenligne med motivet, som den irske munk huggede i den tidligere nævnte sten ca. 800 år tidligere.

Ved prædikestolen hænger et timeglas med 3 forskellige tidsintervaller.

Den flot dekorerede lydhimmel, som øverst afsluttes med lammet med sejrsfanen, bærer indskriften:

»Hvor deylig ere deres føder som forkynder Fred i Evangelio, som bebude de gode ting i Evangelio«.

Keruberne

På vej op til koret passerer vi mellem 2 store udskårne keruber med forgyldte vinger og flammesværd. Keruberne har gennem årene haft forskellige placeringer i koret. Oprindeligt har de stået med ansigterne vendt mod kirkeskibet og har således virket som en art adskillelse mellem skib og kor.

Alteret

Den oprindelige altertavle blev i 1759 udbygget både opad og til siderne. At ægteparret fra Tirsbæk også bekostede denne restaurering, skal man ikke lades i tvivl om, idet deres navne og årstal findes i felterne nederst på tavlen. Indskriftene på latin oversættes som følgende:

»Salomon har ikke i sin tid, villet bygge sig en borg, hvis ikke han opførte en bolig også for Herren. Hvass, en ædel herre fulgte dette eksempel, da han selv foretrak et tempel (Engum kirke) fremfor sin bolig«.

»Således har din omsorg medført, at templet fremblomstrer i sin prydelse, smykket fra bunden af ved en usædvanlig bekostning. Gid Hvassernes navn vil blomstre uden ophør, og at en arvning, di afkom uden ende vil beskytte dette tempel«.

Altertavlen fremstiller påskens begivenheder. Ved en restaurering i 1979 fandt man bag korsfæstelsescenen i midten – og flere lag maling – den oprindelige altertavle med et maleri af den korsfæstede Jesus. Endvidere indstiftelsesordene og missionsbefalingen. Denne gamle tavle blev dog atter malet over.

I øverste felt ses den sejrende Kristus påskemorgen. Altertavlen flankeres af figurer, som symboliserer de 4 evangelister.

Alterbordet

I 1979 fandt man også et såkaldt relikviagemme nede i det murede alterbord. Relikviet består af et lille stykke grønt stof, som sandsynligvis stammer fra en helgens klædning. Relikviet var opbevaret i en egræsplade overdækket med et lille marmorlåg. Relikviagemmet, som hører til de få kendte her i landet, findes stadig i alterbordet.

Altersølvet er fremstillet af en sølvsmed i Vejle og skænket til kirken af Tirsbækparret i 1759.

Præste- og degnestol

De 2 »skabe« ved siden af alteret har været benyttet som henholdsvis præste-/skriftestol, og den til højre som degnestol.

Mindetavle

I korets nordvæg er indmuret en stor mindetavle. Den er skrevet på latin med enkelte ord på græsk. Indskriften er almindelig for den tid, men for os ret bemærkelsesværdig, idet den former sig som en dialog mellem stenen og læseren:

»Hvem er du, som står her?« – Jeg er én eller anden.

»Hvem 'en eller anden'?« – Et menneske og ingen.

...

»Ønsker du at vide, for hvem disse ord er indhugget? Her kan du få det at vide ...«

– og her fortælles så om Jens Krag til Tirsbæk, som blev sognepræst ved Engum kirke i 1674.

Korbuen

I korbuen er afdækket et meget smukt romansk kalkmaleri forestillende verdensdommeren i midten med Abel og en engel (mod nord) og Kain og en djævel. Maleriet blev afdækket i 1896, og er – bortset fra et genindvielsesmærke i tårnrummet – det eneste synlige kalkmaleri i kirken.

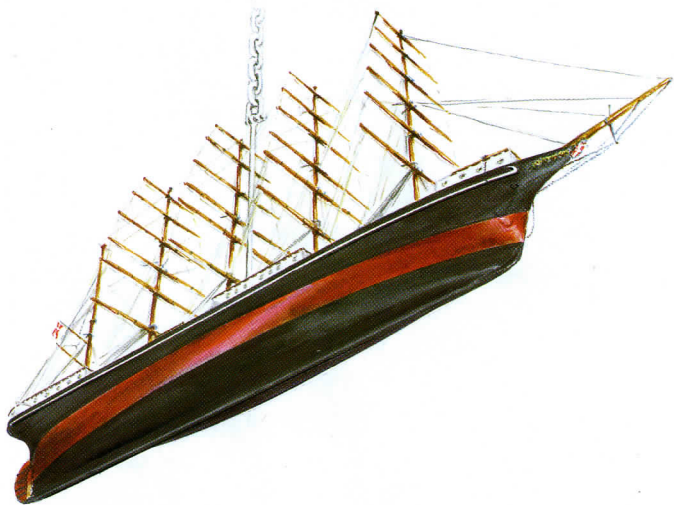
Bag kalklaget på korets østvæg gemmer sig et malet rødt tæppe.

Døbefonten

Døbefonten er af granit og bærer præg af mere end 800 års »slid«. Rester af maling i granitten fortæller, at den engang har været bemalet. I dåbsfadet ses syndefaldsmotivet. Døbefonten har oprindeligt stået nede ved kirkedøren; senere blev den flyttet op i den nordlige side af korbuen (delvis skjult af den ene af keruberne). Et indhug i murværket viser dette, ligesom et indhug højere oppe fortæller, at der over døbefonten har været ophængt et fontelåg.

Fra korbuen går vi nu ned mod orgelpulpituret. I kirkeskibets nordøstlige hjørne har der fra 1759 til 1891 hængt en herskabsstol til Tirsbæks ejere.

Skibsmodellen

Skibsmodellen er fra 1942 og er en skalamodel af ØK's skoleskib »København«, som forliste i 1928 i Sydatlanten på sin 9. rejse. Alle 60 ombordværende druknede. Skibet er bygget af lensgreve Daniel Rantzau, Rosenvold, som i 1932 blev viet i kirken til frk. Lilie Neergård, Tirsbæk og dermed kom i familie med ØK's grundlægger, etatsråd H.N. Andersen.

Pulpituret

Pulpituret med den flot svungne front er meget smuk og særpræget – ikke mindst for en landsbykirke. I indskrifterne, som løber langs over- og underkanten af fronten, mindes vi endnu engang om Jørgen Hvass' og Maren Loss' indsats ved udsmykningen med ordene.

*»Blant smukke Landsbye Kierker, som har navn af
Ziirlighed Engom Kierke vist udvirker sig en værdig
Rang og sted. Thi enhver den vil anskue, skal med
billighed tilståe. Cancellieråd HVAS og FRUE har den
noksom pyntet på.*

*Her omkring i vore Tider er det rart og neppe seet,
sligt et PAR, der saasom strider, Begge To at gjøre et. I
at fordre og at være Hospital* og Kierke huld, Hvilke
staaer Til Ewig ÆRE, Naar DE hviler under muld«.*

De ni malerier er udført af den samme maler, som deko-
rerede lågerne ved kirkebænkene, men da nogle af motiver-
ne kan være svære at tyde, følger her en kort gennemgang
fra venstre mod højre. Det kan tilføjes, at rækkefølgen ikke
er helt bibelkronologisk korrekt.

1. Skabelsens morgen. Alt er lyst, nyt og sart. Det ser ud, som
om Eva netop er skabt, således som hun står i lysstrålen fra
himlen, og det kunne næsten se ud, som om Adam byder
hende velkommen.

(1. Mos. 2).

2. Syndefaldet.

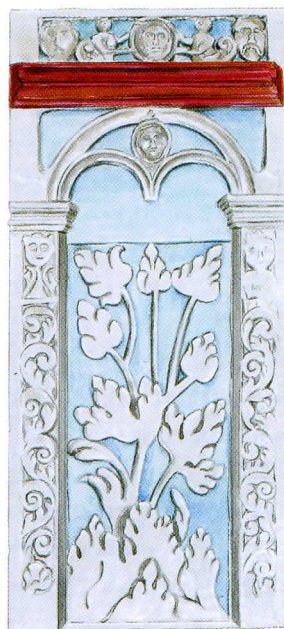
(1. Mos. 3).

3. Uddrivelsen af Paradiset.

(1. Mos. 3).

4. Illustrerer en tildragelse i Esters
bog. I Perserriget regerede kong
Ahasverus (485-465 f. Kr.), og han
havde valgt den smukke jødepige,
Ester, som sin dronning.

I Perserriget var der imidlertid
kræfter i gang for at udrydde jøder-
ne, og Esters fætter bad hende gå
til kongen for at få ham til at for-
hindre udryddelsen.

* Tirsbæk Gods oprettede Engum Hospital (en art alderdomshjem).

Ester afslog i første omgang, idet det ville medføre døden for den mand eller kvinde, der henvendte sig til kongen ukaldet, med mindre kongen rakte sit scepter ud mod ham/hende. Hun lod sig dog overtale, iførte sig sit kongelige skrud og gik i forbøn hos kongen.

I KAP. 5 VERS 2 hedder det så bl.a.: »Da kongen så dronning Ester stå i gården, fandt hun nåde for hans øjne, og kongen rakte det gyldne scepter ud mod hende. Da trådte Ester hen og rørte ved spidsen af scepteret – og kongen lovede at opfylde hendes ønske.

5. Forestiller kong Ezekias, som omkring år 700 f. Kr. var udsat for, at assyrerkongen, Sankerib gik ind i Judæa og blandt andet belejrede Jerusalem. Ezekias modtog et truende og gudsbespotteligt brev fra Sankerib, forlod sin trone og gik til Herrens hus for at bede Gud om hjælp. Gud hørte hans bøn, og Jerusalem blev reddet.

(2. KONG. KAP 19, 11-19).

6. Styrkeprøven på Karmels bjerg, hvor profeten Elias over for kong Akab og Baalspræsterne ville vise, at Gud var stærkere end kong Akabs afgud, Baal.

Man vedtog at lægge offertyre på altrene, og Baalspræsterne bad forgæves Baal antænde brændet. På billedet ses, hvorledes Gud antænder Elias' offerbål.

(1. KONG. 18).

7. Davids møde med Abigael (1. SAM. KAP. 25). Abigaels mand, Nabal, havde hånlige afslået et ønske fra David om at deltage i Nabals fåreklipningsfest, skønt Davids folk havde

beskyttet Nabals hyrder. David drog da mod Nabal med 400 bevæbnede mænd, men inden de nåede frem til Nabals lejr, gik Abigael David i møde med brød, vin og kager m.m. for at formilde ham.

David afstod da også fra at kæmpe mod Nabal, som døde få dage senere af et hjertetilfælde, da han hørte om den fare, han havde været i. Abigael blev senere Davids 2. hustru.

8. Viser igen profeten Elias. Eftersom kong Akab dyrkede afguder (bl.a. Baal), havde Gud sendt Elias til kongen for at meddele ham, at Gud som straf herfor ville sende tørke nogle år. Kongen blev vred, og Elias flygtede efter Guds anvisning til bækken Krit øst for Jordan, hvor ravnene bragte ham brød om morgenen og kød om aftenen, og hvor han drak af bækken.

(1. KONG. KAP. 17).

9. Trosprøven på Moria Bjerg. Abraham skal netop til at ofre sin søn, Isak, men standses i sidste øjeblik. Vædderen, som ofres i stedet for, ses til højre for alteret.

(1. Mos. 22).

Orgelet

Orgelet blev bygget af Amdi Worm – »Kongelig bestalter Orgelbauer over Danmark og Norge« – ca. 1760. At Engum kirke fik et orgel på så tidligt et tidspunkt, må ses på baggrund af, at Amdi Worm boede i Engum, mens han bl.a. byggede orgler til Odense og Ribe domkirker. Orgelet er restaureret i flere omgange, men det er stadig de originale facadepi-ber, der ses og anvendes. I 1995 udbygges orgelet med 6 stemmer til 13. På begge sider af orgelpiberne ses henholdsvis kong Frederik d. V og dronning Juli-ane Maries initialer.

Klokker

Den største af de to klokker er foræret af Jørgen Hvass og Maren Loss i 1763 (støbt hos »Hof Clokeyter in Copenhagen M C Trochell«). Den anden klokke er betydelig ældre.

Hermed har vi endt vores rundgang, men den besøgende har muligvis fået lyst til at fordybe sig yderligere i alle de mange detaljer, f.eks. malerierne på lågerne og på pulpituret – eller figurerne på prædikestolen og alteret. Der er nok at tage fat på.

Inden vi atter går ud i våbenhuset, kan vi kaste et blik op på pulpituret og vil nok give skribenten ret i hans ord:

»Blandt smukke landsbykirker, som har navn af sirlighed, Engum kirke vist udvirker sig en værdig rang og sted ...«

Denne folder er udarbejdet af JØRN DØSSING OTTOSEN, Engum på grundlag af:

Engum kirke – fortalt af PREBEN KOK.

Artikler af sognepræst PREBEN KOK i Engum sogns kirkeblad 1983-1992.

CARSTEN BACH-NIELSEN:

»At betragte Guds ord« – om allegorier i 1700-tallets kirkekunst. 1987.

Illustrationerne er tegnet af EJJIL JENSEN

Grafisk produktion: Baskerville&Co, Vejle